

Andrzej Kwaśniewski

Konsekracja kościoła klasztornego Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Imbramowicach w 1717 roku

Klasztor imbramowski wraz z kościołem powstał w czasie pierwotnej fundacji w pierwszej połowie XIII wieku. W proces fundacji wspólnoty zaangażowany był biskup krakowski Iwo Odrowąż. W latach dwudziestych XIII wieku w miejscowości Dłubnia nad rzeką o tej samej nazwie osadzone zostały norbertanki przybyłe z podkrakowskiego Zwierzyńca. Fundacja nad Dłubnią była oceniana jako znacznie skromniejsza od macierzystego Zwierzyńca. W okresie nowożytnym zabudowania klasztorne oraz kościół uległy zniszczeniu w trakcie pożaru w 1710 roku. Po pożarze dzięki wielkim zdolnościom organizacyjnym ówczesnej ksieni Zofii Grothówny odbudowany został kościół według projektu Kacpra Bażanki. Kościół ten został konsekrowany przez biskupa krakowskiego Kazimierza Łubieńskiego w dniu 29 sierpnia 1717 roku¹. Wspólnota imbramowska trwa od średniowiecza. Jubileusz trzystulecia konsekracji został zaplanowany na dzień 31 sierpnia 2017 roku². Obchody jubileuszowe stały się przyczyną podjęcia badań związanych z wy-

1 M. Borkowska, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*, Lublin 2010, passim; *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, red. J. Szablowski, t. 1 (woj. krakowskie), z. 12 (pow. olkuski), oprac. K. Kutrzebianaka, Warszawa 1953, s. 7–10; J. Kłoczowski, *Wspólnoty zakonne w średniowiecznej Polsce*, Lublin 2010, passim; Z. Kozłowska-Budkova, *Uposażenie klasztoru PP. Norbertanek w Imbramowicach (1228–1450)*, w: *Studia ku czci Stanisława Kutrzeby*, t. 2, Kraków 1938, s. 369–380; O. Zagórowski, *Architekt Kacper Bażanka około 1680–1726*, „Biuletyn Historii Sztuki” 18 (1956), nr 1, s. 84–122; J. Zdanowski, *Klasztor i kościół SS. Norbertanek w Imbramowicach*, Imbramowice 1952 (rękopis – ANI).

2 *W Sanktuarium Męki Pańskiej*, „Źródło” 2017, nr 15, s. 18–19. Współcześnie wytworzył się nowy model imprez naukowych towarzyszących obchodom rocznic. Tytułem

darzeniem sprzed 300 lat. Konsekracja kościoła klasztorne w Imbramowicach była przedmiotem zainteresowania ks. Jana Kracika, który w badaniach i zestawieniach dotyczących diecezji krakowskiej uwzględnił interesujące nas wydarzenie³. Celem niniejszej pracy jest opis konsekracji pozwalający na pełne ustalenie faktów oraz wskazanie na rangę uroczystości jako demonstracji wiary charakterystycznej dla staropolskiej *pietas*.

Konsekracja kościoła klasztorne w Imbramowicach została opisana w kronice Zofii Grothówny⁴. Zamieszczony tam przekaz, zawierający wiele szczegółów, został zredagowany z perspektywy wspólnoty klasztornej. W trakcie edycji kroniki zidentyfikowana została część duchownych biorących udział w konsekracji. Pozwoliło to na korzystanie z tych ustaleń w niniejszym artykule. Pozostała część niezidentyfikowanych duchownych została określona w trakcie badań własnych autora. Inny charakter ma akt poświęcenia wpisany do księgi kancelarii bp. K. Łubieńskiego⁵. Zachowany w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie akt czynności pontyfikalnych bp. K. Łubieńskiego zawiera informacje urzędowe, ważne z perspektywy konsekratora kościoła. Akt ten informuje o istotnych czynnościach pominiętych lub lakonicznie podanych w obszernym opisie kroniki klasztornej. W archiwum klasztoru w Imbramowicach nie został odnaleziony dokument konsekracji⁶. Nie dysponujemy również wiedzą, że kiedykolwiek taki dokument był w posiadaniu wspólnoty. Pomocniczą wartość w podjętym temacie ma inskrypcja umieszczona na pomniku bp. K. Łubieńskiego znajdującym się w kościele

egzemplifikacji: B. Skrzydlewska, *Stulecie rekonsekracji katedry płockiej oraz sto lat Muzeum Diecezjalnego w Płocku*, ABMK 80 (2003), s. 427–429.

3 J. Kracik, *Konsekracje kościołów i ołtarzy w diecezji krakowskiej w XVII–XVIII wieku*, „Nasza Przeszłość” 61 (1984), s. 111–147.

4 Zofia Grothówna, *Kronika klasztorna siostr norbertanek w Imbramowicach 1703–1741*, red. W. Bielak, W.W. Żurek, Kielce 2016, s. 100–104. W okresie staropolskim większe wydarzenia, jakimi były konsekracje, uzyskiwały okolicznościowe publikacje, por. J. Wolski, *Konsekracja Kościoła Duchownego, Przez Najwyższego Dusz Ludzkich Biskupa y Pasterza Ducha Świętego Odprawiona, w święta świąteczne, przy poświęceniu dwóch kościołów, farnego i Ojców Reformatorów w Węgrowie, [...] roku Pańskiego 1711. [...] W Drukarni Warszawskiej OO. Scholarum Piarum*, [post 12 VI 1711].

5 Zob. edycja krytyczna dokumentu.

6 M. Dębowska, *Archiwum norbertanek w Imbramowicach*, ABMK 94 (2010), s. 29–38.

klasztornym w Imbramowicach⁷. Inskrypcja jest źródłem najuboższym. Zawiera jedynie kilka informacji o tym wydarzeniu, potwierdza jednak wydarzenie oraz uwypukla konsekwencje liturgiczne wydarzenia, ustalając datę corocznych obchodów.

Szczegółowy opis w kronice klasztornej pozwala na odtworzenie przygotowań i przebiegu konsekracji. W dniu 6 sierpnia 1717 roku przybył do Imbramowic krakowski architekt Kacper Bażanka i, osobiście nadzorując prace wykończeniowe w kościele, pozostawał w klasztorze aż do dnia konsekracji. W dniu 8 sierpnia przybył do Imbramowic malarz o imieniu Wilhelm i przywiózł obraz Pana Jezusa Dobrego Pasterza oraz obraz św. Kajetana. Obrazy zostały umieszczone odpowiednio w ołtarzu głównym oraz ołtarzu bocznym. W dniach poprzedzających konsekrację malarz Wilhelm namalował na ścianach kościoła „12 krzyżów z aniołkami po kościele do konsekracji służących”. Z pomocą komisarza klasztoru ks. Dominika Lochmana biskup Łubieński wyznaczył datę konsekracji kościoła na dzień 16 sierpnia 1717 roku.

Dnia 27 sierpnia biskup K. Łubieński, odbywając podróż apostolską do Imbramowic, zatrzymał się wraz z dworem na nocleg w mieście Skała. Ksieni posłała siano i owies dla koni orszaku biskupiego. Dnia 28 sierpnia we wczesnych godzinach rannych ks. D. Lochman udał się do Skały, gdzie powitał biskupa i pozostał na dworze biskupim do obiadu. Następnie powrócił do Imbramowic i po zawiadomieniu sióstr o rychłym przybyciu biskupa udał się wraz z ks. Andrzejem Węgrzynowiczem do bramy klasztoru, aby oczekiwać i powitać biskupa. Bp K. Łubieński po przybyciu wysiadł z karety i został przywitany przez zgromadzone duchowieństwo, następnie wszedł do kościoła i, przechodząc w kierunku głównego ołtarza, z zainteresowaniem obejrzał wnętrze. Następnie powrócił do drzwi, gdzie zgromadziły się siostry, a ksieni wygłosiła mowę skierowaną do biskupa. Po powitaniu biskup udał się wraz z dworem do pomieszczeń klasztornych i zgodnie z jego życzeniem otworzono wszystkie cele, które zgromadzeni zwiedzili. W trakcie zwiedzania biskup kropił każdą celę wodą i odmawiał słowa benedykcji. Po błogosławieństwie biskup udał się do swojego mieszkania.

7 J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zbytków i pamiątek w Olkuskiem*, Mariówka 1933, s. 97.

Następnego dnia rano przez godzinę koncertowała przed kościołem kapela. Biskup udał się do klasztoru, gdzie na korytarzu duchowni modlili się przy relikwiach świętych. Tam też wygłosił kazanie krakowski karmelita o. Fulgent Miedziński. Następnie biskup odprawił sumę, w czasie której konsekrował kościół. Kazanie na sumie wygłosił kanonik sandomierski ks. Jan Baranowicz. W czasie tych uroczystych ceremonii biskup obłóczył trzy kandydatki do klasztoru oraz udzielił bierzmowania 170 osobom (w tym również nowo obłóczonym siostram). W czasie sumy biskup komunikował uczestników, następnie puszkę z Najświętszym Sakramentem umieścił w nowym tabernakulum. Po sumie biskup wraz z dworem i innymi gośćmi klasztoru spożywał obiad. Z powodu braku miejsca stoły były rozstawione w refektarzu sióstr i na podwórzu klasztornym, część gości spożywała obiad w mieszkaniach, w których wyznaczono im nocleg. Po obiedzie biskup wraz z gośćmi udał się do pomieszczeń klasztornych, a następnie spacerował korytarzami. W trakcie spaceru biskup zatrzymał się w celi ksieni i tam dzielił się z przebywającymi refleksjami na temat uroczystości. Wyrażał zadowolenie z dokonanej konsekracji i podkreślał brak zmęczenia, którego doświadczał przy tego rodzaju długich ceremoniach.

Po odbytej rekreacji świętujący udali się do chóru zakonnego i tam zostały odprawione nieszpory, którym przewodniczył ks. Stanisław Hozjusz. Po niesporach zgromadzeni pod przewodnictwem opata hebdowskiego Michała Wilkowskiego odśpiewali *Te Deum*. Opat za zezwoleniem biskupa przewodniczył w infule⁸. W kościele koncertowała w tym czasie kapela. Zgromadzeni wraz z biskupem wysłuchali koncertu z chóru klasztornego. Po opuszczeniu mieszkań sióstr przy furcie biskup wydał polecenie, aby od tego momentu zachowywana był klauzura. Dzień zakończył się wieczerzą. Dnia 30 sierpnia w godzinach rannych ks. Stanisław Hozjusz odprawił dla biskupa, gości i sióstr Mszę Świętą. Po spożyciu obiadu biskup o godzinie drugiej udał się w drogę powrotną przez Skałę. Ksieni po raz drugi posłała do Skały siano i owies dla koni podróżującego dworu. W dniu 2 września przybyli do prac

8 Michał Józef Wilkowski (†1727 r.) opat hebdowski (J. Wiśniewski, *Dekanat Miechowski*, Radom 1917, s. 35. A.D. Kraszewski, *Życie świętych y w nadziei świątobliwości zeszyłych sług Boskich zakonu premonstraterńskiego* [...] część druga [...], Warszawa 1752, s. 279–280).

w klasztorze murarze, którzy zamurowali przejścia z kościoła do klasztoru tymczasowo służące biskupowi do czynności konsekuracyjnych i do swobodnego wprowadzenia gości do części mieszkalnej sióstr.

Porównanie trzech źródeł na temat konsekracji prowadzi do zgodnego wniosku. Bp K. Łubieński dokonał konsekracji dnia 29 sierpnia 1717 roku. Była to 15 niedziela po Zielonych Świątach. Kościół został dedykowany Dobremu Pasterzowi oraz świętym apostołom Piotrowi i Pawłowi. Taki sam tytuł otrzymał ołtarz główny. W trakcie konsekracji poświęcony został ołtarz boczny św. Kajetana (znajdujący się od strony epistoły). Konsekracja miała miejsce w dniu 29 sierpnia, czyli została dokonana w pierwszą niedzielę po święcie św. Augustyna. Również data obchodu rocznicy konsekracji została ustalona na pierwszą niedzielę po święcie św. Augustyna. Data konsekracji utrzymywała się w pamięci historycznej wspólnoty zakonnej norbertanek. W czasie wizytacji przeprowadzonej z polecenia bp. Michała Poniatowskiego w roku 1783 we wstępnej części protokołu podano datę konsekracji⁹. W dniu 14 września 1718 roku bp. K. Łubieński przybył powtórnie do Imbramowic i konsekrował cztery kolejne ołtarze: ołtarz pierwszy – Wniebowzięcia NMP, ołtarz drugi – św. Norberta, ołtarz trzeci – św. Augustyna, ołtarz czwarty – św. Anny. Konsekracja nowych ołtarzy była dopełniona przez biskupa w drodze powrotnej z Częstochowy do Krakowa po obchodach pierwszej rocznicy koronacji obrazu Matki Bożej Częstochowskiej¹⁰.

Wielkie wydarzenie religijne, jakim była konsekracja, wytworzyło warunki, w których spotkało się wiele osób zainteresowanych działalnością klasztoru. Wydarzenie sprzyjało ujawnieniu wielkiej życzliwości dla sióstr. Bp K. Łubieński, ustalając datę konsekracji, podarował na uroczystość beczkę wina, wołu oraz 10 czerwonych złotych. Kanonik D. Lochman udzielał klasztorowi pomocy finansowej w związku z konsekracją, tuż przed uroczystością brał udział w pracach organizacyjnych polegających na przygotowaniu kwater i żywności dla

9 M. Dębowska, *Klasztor Norbertanek w Imbramowicach. Studia i materiały*, Lublin 2012, s. 76.

10 Zofia Grothówna, *Kronika klasztorna*, s. 110–111. Opis konsekracji czterech ołtarzy został przedstawiony w publikacji jubileuszowej pod błędną datą 4 października 1718 roku. M. Sebald, *Siedemsetletnie (r. 1226–1926) dzieje klasztoru PP. Norbertanek w Imbramowicach*, Przemyśl 1926, s. 65.

przybywających gości. Zofia Grothówna zapisała, że ks. D. Lochman pomagając w klasztorze „doglądał z afektu i szczególny łaski ku temu miejscu”. W dniu 20 sierpnia 1717 roku przybył do klasztoru starosta opoczyński Aleksander Dominik Wielopolski wraz z małżonką i zorientowawszy się o potrzebach po powrocie do Pieskowej Skąły wysłał zespół cieśli, aby pomagali w pracach wykończeniowych w kościele¹¹.

Spośród bliskich współpracowników bp. K. Łubieńskiego w uroczystościach brał udział kanonik krakowski Stanisław Hozjusz de Bezdan (przyszły bp poznański). Z ważniejszych przedstawicieli wyższego duchowieństwa byli obecni: Jan Tarło, archidiacon kapituły krakowskiej (przyszły biskup kijowski, a następnie poznański); kanonik krakowski ks. Michał Wodzicki (przyszły dziekan kapituły krakowskiej i oficjał krakowski); kanonik krakowski Andrzej Węgrzynowicz¹²; kanonik krakowski Stefan Dębiński¹³; oficjał sandomierski Mikołaj Żłotnicki¹⁴; kanonik kielecki i jednocześnie kapelan bp. K. Łubieńskiego Kazimierz Weiss¹⁵; kanonicy skalbmierscy Grzegorz Gerwazy Gorczycki i Jan Żmudzki¹⁶; kanonicy kolegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie – Jan Kosiński¹⁷ oraz bliżej nie zidentyfikowani Światelski i Niegoszowic. Spośród zakonów byli obecni przedstawiciele norbertanów – opat hebdowski Michał Wilkowski oraz Michał Łukowski, proboszcz na Zwierzyńcu pod Krakowem, przedstawiciele konwentu karmelitów na Piasku w Krakowie, bożogrobcy z Miechowa, dominikanie i inni. Część du-

11 Zofia Grothówna, *Kronika klasztorna*, s. 100.

12 B. Przybyszewski, *Katalog kanoników Krakowskiej Kapituły Katedralnej w XVIII wieku*, Kraków 2009, s. 233–234.

13 Tamże, s. 43–44.

14 Zofia Grothówna, *Kronika klasztorna*, s. 102 – błędnie podano w przypisach imię Michał. Właściwe dane – Mikołaj Żłotnicki.

15 M. Pieniążek-Samek, *Kielce XVII–XVIII wiek. Słownik biograficzny*, Kielce 2003, s. 171; J. Szczepaniak, *Spis prałatów i kanoników kapituły katedralnej oraz kapituł kolegiackich diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008, s. 57.

16 Jan Stanisław Żmudzki (†1739 r.) kanonik skalbmierski (1703–1739 r.), proboszcz w Działoszycach (1691–1739 r.). J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Pińczowskiem, Skalbmierskiem i Wiślickiem*, Mariówka 1927, s. 57, 392, 404; J. Szczepaniak, *Spis prałatów i kanoników kapituły katedralnej oraz kapituł kolegiackich diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008, s. 65; tenże *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008, s. 306.

17 Tenże, *Spis prałatów i kanoników...*, s. 111.

chownych świeckich i zakonnych ksieni określiła ogólnie „innych zaś zakonników, plebanów i wikariów było bardzo wiele”. Spośród wielu uczestników uroczystości dwaj duchowni byli darzeni przez wspólnotę siostr szczególną wdzięcznością – bp K. Łubieński i kanonik D. Lochman. W klasztorze zachowały się portrety tych duchownych. Ponadto bp K. Łubieński posiada w kościele okazały nagrobek z popiersiem¹⁸.

Analiza listy ważniejszych duchownych świeckich i zakonnych wskazuje na pewną prawidłowość. Na konsekrację przybyli przedstawiciele kapituły krakowskiej, sandomierskiej, kieleckiej, skalbmierskiej oraz kapituły Wszystkich Świętych w Krakowie. Byli to przedstawiciele instytucji kościelnych z centralnej i południowej części diecezji krakowskiej. Brak było duchownych z dalszych ośrodków kościelnych diecezji: Nowy Sącz, Tarnów, Lublin, Radom, Częstochowa. Podobna prawidłowość zachodziła w odniesieniu do zakonów. Przybyli zakonnicy z Krakowa, Miechowa i Hebdowa. Duchowni świeccy, zgromadzeni na konsekracji to najwyżsi dostojnicy diecezji oraz bliscy współpracownicy bp. K. Łubieńskiego. Obok duchowieństwa na liście gości klasztoru wymieniła ksieni liczną szlachtę, a szczególnie szlachcianki. Identyfikacja tych osób wymaga podjęcia szczegółowych badań. Uczestnikami konsekracji byli zwykli wierni tworzący zgromadzenie nie mogące pomieścić się w konsekrowanym budynku – „pospolitego zaś ludu wielki gmin był, aże więcy warty przydano dla wielkiej ciżby, aby nie puszczano ludzi do kościoła”.

Z perspektywy dziejów polskiej kultury wyróżnia się dziś obecny na konsekracji Grzegorz Gerwazy Gorczycki (1667–1734). Ksieni Grothówna odnotowała jego obecność bez należytego zrozumienia wielkości osoby, podała jedynie najwyższą jego godność kościelną – kanonika skalbmierskiego. Nie było to działanie celowe, gdyż ksieni w żadnym wypadku nie opisywała osób. Skrótowo podawała jedynie nazwisko i ważniejszy urząd danej osoby. Nie w każdym przypadku zapamiętała imiona nawet znaczniejszych osób. Gorczycki w interesującym nas okresie był od 1694 roku wikariuszem katedry krakowskiej, następnie penitencjarzem. Przez 40 lat (1698–1734) był kapelmistrzem Kolegium Muzyków (kapeli katedralnej w Krakowie założonej przy katedrze przez bp. Marcina Szyszkowskiego). Od roku 1704

18 *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. 1, (woj. krakowskie), s. 7–10.

był kanonikiem kapituły skalbmierskiej. Gorczycki uważany jest za jednego z najwybitniejszych kompozytorów polskiej muzyki barokowej, a nawet nazywa się go „polskim Händlem”. Jego spuścizna kompozytorska obejmuje 45 rozpoznanych utworów¹⁹.

Ks. G. Gorczycki bywał wielokrotnie w klasztorze imbramowskim. W roku 1718 dnia 7 sierpnia przybył na pierwszy odpust św. Kajetana (w roku 1717 został poświęcony ołtarz). Ks. Gorczycki wymieniony został w kronice obok drugiego kanonika skalbmierskiego, J. Żmudzkiego. W kronice znajdujemy również notatkę: „kapela była krakowska katedralna”²⁰. Posługa kapłańska ks. G. Gorczyckiego we wspólnocie imbramowskiej polegała na sprawowaniu sakramentu spowiedzi i kierownictwie duchowym. Obowiązki te sprawował w Imbramowicach jako doświadczony i wypróbowany przez kapitułę krakowską penitencjarz katedralny. Jako ojciec duchowny Weroniki Frawówny był obecny w dniu 29 października 1719 roku na jej profesji w Imbramowicach²¹. Dnia 30 lipca 1720 roku rozpoczęła swoje rekolekcje przed obłóczynami Magdalena Zaleska, a ks. G. Gorczycki towarzyszył jej jako ojciec duchowny i spowiednik²². W dniu 16 lutego 1721 roku był spowiednikiem w czasie rekolekcji przed profesją Barbary Grothówny i Anny Pajęckiej²³. W dniu 6 sierpnia 1721 roku przybył do Imbramowic i słuchał spowiedzi siostry Magdaleny Zaleskiej²⁴. Ks. G. Gorczycki zmarł w opinii świętobliwości i nazywany był

19 B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 1, Kraków 1998, s. 401–405; J. Szczepaniak, *Duchowieństwo diecezji krakowskiej w wieku XVIII. Studium prozopograficzne*, Kraków 2010, s. 588; tenże, *Spis prałatów i kanoników...*, s. 64. A. Wardęcka-Gościńska, *Gorczycki, Gorczyca Grzegorz Gerwazy*, EK, red. L. Bieńkowski, t. 5, Lublin 1989, kol. 1297–1298; R. Tyrała, *Grzegorz Gerwazy Gorczycki, muzyk i liturgista epoki baroku*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 3 (2002), s. 202–223. Kapituła skalbmierska była związana z kolegium wikariuszy katedry krakowskiej, którzy dysponowali prawem prezenty. Dodatkowo w epoce nowożytnej zależność kapituły skalbmierskiej od kolegium wikariuszy krakowskich wzrosła. G. Gorczycki mógł jako wikariusz katedry w łatwiejszy sposób uzyskać kanonię skalbmierską. Por. S. Kotarbiński, *Historyczna wiadomość o kolegiacie skalbmierskiej*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” 10 (1850), t. 18, s. 405–437.

20 Zofia Grothówna, *Kronika klasztoru*, s. 109.

21 Tamże, s. 120.

22 Tamże, s. 128.

23 Tamże, s. 133–134.

24 Tamże, s. 139.

współcześnie *gemma sacerdotum* (klejnot duchowieństwa). Powierzenie mu odpowiedzialnych zadań w Imbramowicach rzuca nieco światła na kondycję duchową konwentu sióstr norbertanek.

Na tle licznych pobytów i pełnienia przez ks. G. Gorczyckiego funkcji ojca duchownego w klasztorze imbramowskim rysuje się problem udziału kapeli katedralnej krakowskiej w konsekracji kościoła w dniu 29 sierpnia 1717 roku. W kronice klasztornej odnotowane zostały dwa koncerty kapeli (rano i wieczorem po niesporach), nie zostało jednak zaznaczone, skąd była kapela²⁵. W dniu 7 sierpnia 1718 roku, jak zaznaczono powyżej, była kapela katedralna z Krakowa. Również w dniu 14 września 1718 roku w czasie konsekracji czterech ołtarzy bocznych uczestniczyła kapela katedralna krakowska. Jednak pod datą 14 września 1718 ksieni nie zapisała informacji o pobycie ks. G. Gorczyckiego²⁶. W dniu 7 sierpnia 1719 roku na drugim odpuszcie we wspomnienie św. Kajetana czytamy w kronice „muzyka była dwojaka krakowska i działoska”²⁷. W roku 1721 z okazji odpustu św. Kajetana i profesji siostry Magdaleny Zaleskiej byli obecni m.in. kanonicy skalbmierscy G. Gorczycki i J. Żmudzki. Ksieni zanotowała w kronice: „kapelę zaciągnęłam z Działoszyc od wielmożnego imć księdza Żmudzkiego”²⁸. Powiązania pomiędzy ks. J. Żmudzkiem a ks. G. Gorczyckim przekraczały formalną przynależność do kapituły skalbmierskiej. W zestawieniu widać bowiem współpracę kapeli krakowskiej kierowanej przez G. Gorczyckiego i kapeli działoskiej działającej w parafii zarządzanej przez ks. J. Żmudzkiego. Kanonicy kapituły skalbmierskiej, G. Gorczycki i J. Żmudzki, wymieniani byli w kronice klasztornej obok siebie. Byli też jedynymi przedstawicielami kolegium skalbmierskiego przy różnych okazjach w Imbramowicach. Biorąc pod uwagę, że w czasie mniej ważnych uroczystości klasztornych występowała kapela krakowska (w roku 1718 dwukrotnie) należy zakładać, że była również na konsekracji. Zapewne w pośpiesznie sporządzonej notatce kronikarskiej pominięto tę informację.

25 Tamże, s. 101–102.

26 Tamże, s. 110–111.

27 Tamże, s. 118.

28 Tamże, s. 139.

Uczestniczący w konsekracji archidiakon sandomierski, Mikołaj Złotnicki, należy do grona pisarzy teologicznych. Na terenie archidiecezji gnieźnieńskiej w od roku 1721 był plebanem w parafii Piekoszów²⁹. Opublikował pracę zawierającą opisy cudownych zdarzeń, jakie miały miejsce w związku z kultem cudownego obrazu Matki Bożej Piekoszowskiej³⁰. Druk ten wypełniony jest opisami 284 cudów z lat 1705–1720. Poszczególne opisy cudownych wydarzeń zostały zaopatrzone w cytaty zaczerpnięte z klasycznych tekstów teologicznych. Każdy przypadek doznania cudownej pomocy znajduje tam odniesienie do tradycyjnego nauczania Kościoła. Książka ta została wydana po raz drugi po śmierci autora³¹. M. Złotnicki należy do elity piśmienniczej środowiska kapitulnego w Sandomierzu³².

Do wybitnych przedstawicieli karmelitów polskich zaliczany jest o. Fulgent Miedziński (†1750 r.), który wygłosił kazanie przy relikwiach świętych w czasie nabożeństwa poprzedzającego konsekrację kościoła. O. Miedziński był wówczas przeorem konwentu karmelitów na Piasku w Krakowie. Był już wówczas autorem trzech opublikowanych dzieł teologicznych, które były związane z prowadzonymi przez niego dysputami w klasztorze na Piasku. Od roku 1726 roku występował z tytułem doktora teologii. Odznaczał się posiadaniem biblioteki teologicznej. Z jego księgozbioru obecnie rozpoznano 55 zachowanych książek. Wybitna osobowość predestynowała go do często sprawowanych

29 A. Kwaśniewski, *Złotnicki Mikołaj*, w: *Słownik polskich teologów katolickich* (w druku).

30 M. Złotnicki, *Skarb nieprzebrany. Klejnot nieoszacowany. Bogarodzica Panna Marya Matka Miłosierdzia. We wsi Piekoszowie w dobrach I. WW. Ichmościów PP. Tartłou, w rezydencji pasterskiej. Przed samym wtargnięciem do Polski Szweda krwawemi łzami płacząca, wielkimi cudami wstawiona. A na większą u całego świata stymę. Przez niegodnego kapłana tamtego miejsca na on czas pasterza x. Mikołaja Złotnickiego archidiakona i officjara sandomirskiego, a w przeszłym roku z woli Boskiey a z osobliwej J. O. Xiążęcia Jmści. Konstantego Felicjana na Szaniawach Szaniawskiego łaski krakowskiego kanonika powinna w Druku ogłoszona publiką.* [Częstochowa] w Drukarni Jasnej-Góry Częst. roku P. 1722, 8°, k. 3, s. 247, k. 1 (czysta).

31 Tenże, *Port bezpieczny we łzach tonącej Ojczyzny. Najświętsza Maria w piekoszowskim obrazie nad czołwiekiem wiszącą sprawiedliwość Boską krwawemi łzami oplakująca i na porcie bezpiecznym stawiająca, albo cuda obrazu piekoszowskiego, teraz powtórnie do druku podane*, roku Pańskiego 1744. we Lwowie w drukarni Pawła Józefa Golczewskiego Jego K. Mości. uprzywilejowanego typografa, 8°, k. 11, s. 333, k. 1 nlb.

32 T. Moskal, *Książka w kulturze sandomierskiego środowiska kolegiackiego do 1818 roku*, Lublin 2013, s. 176, 245.

funkcji przeora konwentu krakowskiego oraz prowincjała prowincji małopolsko-litewskiej³³. Kanonik sandomierski, Jan Baranowicz, który wygłosił kazanie w czasie sumy odprawianej przez bp. K. Łubińskiego, nie pozostawił spuścizny piśmienniczej. Należał jednak do elity polskiego duchowieństwa – posiadał trzy doktoraty, był doktorem filozofii, prawa i teologii³⁴.

Liczebność uczestników oraz ich urzędy wskazują na szerokie kontakty klasztoru z duchowieństwem ówczesnej diecezji krakowskiej oraz ze świeckimi z terenu dawnej Polski. Zaangażowanie wyższego i niższego duchowieństwa oraz zakonów wskazuje na rangę uroczystości. Poprzez te działania wydarzenie religijne, jakim była konsekracja, stało się swoistą manifestacją wiary katolickiej³⁵. Uwagę historyka przyciągają również szczegóły uroczystości. Program działań religijnych poprzedzających i konkludujących wydarzenie, jak również sama ceremonia konsekracji, jest świadectwem ówczesnej kultury. Przepisy liturgiczne, określające ściśle słowa i gesty, dawały zasadniczo jedynie w kazaniu możliwość kreatywnej inwencji. Do dyspozycji kierujących uroczystością należały mniej ważne działania przygotowujące i konkludujące wydarzenie konsekracji. Przyjazd biskupa i jego *gesta* wprowadziły jedyne w swym rodzaju zachowania nieznane na co dzień w klasztorze – zwiedzanie cel, spacer po korytarzach objętych zwyczajową klauzurą, błogosławieństwo cel, rozmowy o uroczystości i wspólna modlitwa w klasztorze, jak również dwa koncerty muzyki. Działania te zamieniły zgromadzenie sióstr, duchowieństwa i świeckich w radośnie świętującą społeczność. Symboliczne zamurowanie przejścia, które służyło biskupowi do czynności konsekracyjnych przypomina niezwykle witanie starożytnych bohaterów, dla których przebijano mur miasta i budowano łuki tryumfalne. Kacper Bażanka – architekt epoki baroku, ks. G. Gorczycki – kompozytor muzyki barokowej, o. F. Miedziński – teolog polemista, ks. M. Złotnicki – zatroskany o rozwój kultu maryjnego, ks. S. Hozjusz i ks. J. Tarło jako przyszli biskupi polscy to osoby,

33 B. Brzuszek, *Miedziński Fulgenty*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3, pod red. H.E. Wyczawskiego, Warszawa 1982, s. 108–109; Sz. Sułceki, *Księgozbiór karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 2014, s. 177–179.

34 J. Szczepaniak, *Duchowieństwo diecezji krakowskiej...*, s. 551.

35 Por. P. Szczaniecki, *Sacramentum dedicationis. Obrzęd poświęcenia kościoła i jego znaczenie w dziedziczeniu religijnej, obyczajowej i kulturalnej na podstawie źródeł polskich z XII wieku*, „Studia Kościelno-Historyczne” 1979, t. 3, s. 1–137.

które uczyniły wydarzenie konsekracji kościoła norbertanek w Imbramowicach reprezentatywnym dla staropolskiej kultury religijnej. Opisane wydarzenie konsekracji kościoła imbramowskiego z rozbudowanym programem opartym na ceremoniach sakralnych oraz towarzyszących im działaniach kulturotwórczych należy uznać za swoiste, barokowe *theatrum consecrationis*.

EDYCJA KRYTYCZNA DOKUMENTU

Kazimierz Łubieński biskup krakowski konsekruje kościół klasztorny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Imbramowicach 29 VIII 1717

Oryg. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Liber ordinatorum, consecrationis ecclesiarum, capellarum, altarium immobilium, portatili-um, calicium, campanarum, per Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Casimirum a Łubna Łubieński, Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopum Chelmemensem, Canonicum sede vacante episcopatus Cracoviensis ac Ducatus Severiensis, Generalem Administratorem perpetuum Commendatarium Abbatem Czervinscensem. Anno Domini 1706, sygn. 7, s. 166.

Idem Celsissimus Princeps, Illustrissimus et Reverendissimus Dominus supra nominatus, anno ut supra, dominica XV post Pentecostes, quae fuit 29 Augusti, consecravit Ecclesiam Monialium Ordinis Praemonstratensium sancti Norberti in villa Imbramovicensi ad honorem Dei Omnipotentis et Pastoris Boni Jesu Christi qui posuit animam suam pro ovibus suis, tumque sanctorum Apostolorum Petri et Pauli atque altaria duo – maius ad supra dedicatum honorem, ad quem ecclesia dedicata fuit, ad cornu vero epistolae altare consecravit in honorem sancti Caietani; in utrisque altaribus reliquias sanctarum Justinae, Columbae et Crescentiae Martyrum inclusit et diem aniversariam dominica I post festum sancti Augustini assignavit, indulgentiasque in pontificali expressas omnibus Christi fidelibus concessit. Idem Celsissimus Princeps, Illustrissimus et Reverendissimus Dominus supra nominatus eodem die et in eadem ecclesia post summam sacram celebratam contulit sacramentum confirmationis personis numero 170.

PRZEKŁAD POLSKI

Tenże sam Najjaśniejszy Książę, Jaśnie Oświecony i Najczcigodniejszy, wyżej wymieniony Pan, w roku jak wyżej, w XV niedzielę po święcie Zesłania Ducha Świętego, która przypadała na 29 sierpnia, poświęcił kościół Mniszek Zakonu Premonstratensów św. Norberta we wsi Imbramowice ku czci Boga Wszechmogącego i Dobrego Pasterza Jezusa Chrystusa, który oddał swe życie za swoje owce, a także ku czci św. Apostołów Piotra i Pawła i dwa ołtarze – większy pod wyżej wspomnianym wezwaniem, pod którym poświęcony został kościół, po stronie epistoły zaś poświęcił ołtarz ku czci św. Kajetana; w obu ołtarzach umieścił relikwie świętych męczennic: Justyny, Kolumby i Krescencji i wyznaczył jako dzień patronalny kościoła I niedzielę po święcie św. Augustyna, a także przyznał wszystkim wiernym chrześcijanom odpusty określone w pontyfikale. Tenże sam Najjaśniejszy Książę, Jaśnie Oświecony i Najczcigodniejszy, wyżej wspomniany Pan w tym samym dniu i w tym samym kościele po odprawieniu Mszy św. udzielił sakramentu bierzmowania 170 osobom.

Streszczenie

Klasztor imbramowski został założony w pierwszej połowie XIII wieku. W roku 1710 w wyniku pożaru zniszczone zostały zabudowania klasztorne wraz z kościołem. Kościół został odbudowany przez księżną Zofię Grothównę. W dniu 29 sierpnia 1717 roku kościół został konsekrowany przez bp krakowskiego Kazimierza Łubieńskiego. Podstawę źródłową artykułu stanowi opis wydarzenia zamieszczony w kronice klasztornej Z. Grothówny oraz dokument konsekracji zachowany w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Analiza źródeł oraz przebiegu uroczystości prowadzi do wniosku o dużym znaczeniu tego wydarzenia. Na uroczystość przybyli liczni przedstawiciele wyższego duchowieństwa diecezji krakowskiej oraz zakonów. Wśród uczestników byli teologowie oraz wybitny kompozytor epoki baroku ks. Grzegorz Gerwazy Gorczycki. Prawdopodobnie w trakcie uroczystości koncertowała Kapela Katedralna z Krakowa. Zgromadzenie na konsekracji waż-

nych osób wskazuje na znaczenie wydarzenia i klasztoru imbramowskiego. Była to swoista demonstracja wiary katolickiej.

SŁOWA-KLUCZE: klasztor norbertanek w Imbramowicach, Kapela Katedralna z Krakowa, *theatrum consecrationis*, bp Kazimierz Łubieński, ks. Grzegorz Gerwazy Gorczycki, o. Fulgent Miedziński, ks. Mikołaj Złotnicki, bp Stanisław Hozjusz de Bezdán, ks. Dominik Lochman, Kacper Bażanka

Abstract

The Consecration of the Convent Church of the Apostles SS. Peter and Paul in Imbramowice in 1717

The Convent of Imbramowice was founded in the first half of the 13th century. In 1710, the convent buildings and the church were destroyed in the fire. The church was rebuilt by prioress Zofia Grothówna. On 29 August 1717, the church was consecrated by Bishop Kazimierz Łubieński of Krakow. The article is based on two sources: the description of the event in Z. Grothówna's convent chronicle and the document of consecration preserved in the Archive of the Metropolitan Curia in Krakow. An analysis of the sources and the ceremony leads to the conclusion that this event was of considerable significance. Numerous representatives of the higher clergy of the Krakow Diocese and religious orders came to the ceremony. Among the participants were theologians and prominent Baroque composer Grzegorz Gerwazy Gorczycki. Presumably, the Cathedral Orchestra of Krakow performed music at the above-mentioned ceremony. The presence of important people at the ceremony indicates the significance of this event and the Convent of Imbramowice. It was a vivid demonstration of the Catholic faith.

KEYWORDS: the Convent of the Norbertines in Imbramowice, the Cathedral Orchestra of Krakow, *theatrum consecrationis*, Bishop Kazimierz Łubieński, Rev. Grzegorz Gerwazy Gorczycki, Fr Fulgent Miedziński, Rev. Mikołaj Złotnicki, Bishop Stanisław Hozjusz de Bezdán, Rev. Dominik Lochman, Kacper Bażanka

Bibliografia

- Borkowska M., *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*, Lublin 2010.
- Brzuszek B., *Miedziński Fulgenty*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3, pod red. H.E. Wyczawskiego, Warszawa 1982, s. 108–109.
- Dębowska M., *Archiwum norbertanek w Imbramowicach*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 94 (2010), s. 29–38.
- Dębowska M., *Klasztor Norbertanek w Imbramowicach. Studia i materiały*, Lublin 2012.
- Grothówna Zofia, *Kronika klasztorna siostr norbertanek w Imbramowicach 1703–1741*, 2 wyd., Kielce 2016.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 1, (woj. krakowskie), red J. Szablowski, z. 12 (pow. olkuski), oprac. K. Kutrzebianaka, Warszawa 1953.
- Kłoczowski J., *Wspólnoty zakonne w średniowiecznej Polsce*, Lublin 2010.
- Kotarbiński S., *Historyczna wiadomość o kolegiacie skalbmierskiej*, „Pamiętnik Religijno-moralny” 10 (1850), t. 18, s. 405–437.
- Kozłowska-Budkowa Z., *Uposażenie klasztoru PP. Norbertanek w Imbramowicach (1228–1450)*, w: *Studia ku czci Stanisława Kutrzeby*, t. 2, Kraków 1938, s. 369–380.
- Kracik J., *Konsekracje kościołów i ołtarzy w diecezji krakowskiej w XVII–XVIII wieku*, „Nasza Przeszłość” 61 (1984), s. 111–147.
- Kraszewski A.D., *Życie świętych y w nadziei świątobliwości zeszyłych sług Boskich zakonowi premonstratskiego [...] część druga [...]*, Warszawa 1752, s. 279–280.
- Kumor B., *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 1, Kraków 1998.
- Kwaśniewski A., *Złotnicki Mikołaj*, w: *Słownik polskich teologów katolickich* (w druku).
- Moskal T., *Książka w kulturze sandomierskiego środowiska kolegiackiego do 1818 roku*, Lublin 2013.
- Pieniążek-Samek M., *Kielce XVII–XVIII wiek. Słownik biograficzny*, Kielce 2003.
- Przybyszewski B., *Katalog kanoników Krakowskiej Kapituły Katedralnej w XVIII wieku*, Kraków 2009.
- S[ebald] M., *Siedemsetletnie (r. 1226–1926) dzieje klasztoru PP. Norbertanek w Imbramowicach*, Przemyśl 1926, s. 65.

- Skrzydłewska B., *Stulecie rekonsekracji katedry płockiej oraz sto lat Muzeum Diecezjalnego w Płocku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 80 (2003), s. 427–429.
- Sulecki Sz., *Księgozbiór karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 2014.
- Szczaniecki P., *Sacramentum dedicationis. Obrzęd poświęcenia kościoła i jego znaczenie w dziedzinie religijnej, obyczajowej i kulturalnej na podstawie źródeł polskich z XII wieku*, „Studia Kościelno-Historyczne” 1979, t. 3, s. 1–137.
- Szczepaniak J., *Spis prałatów i kanoników kapituły katedralnej oraz kapituł kolegiackich diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008.
- Szczepaniak J., *Duchowieństwo diecezji krakowskiej w wieku XVIII. Studium prozopograficzne*, Kraków 2010.
- Tyrała R., *Grzegorz Gerwazy Gorczycki, muzyk i liturgista epoki baroku*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 3 (2002), s. 202–223.
- Wardęcka-Gościńska A., *Gorczycki, Gorczyca Grzegorz Gerwazy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, red. L. Bieńkowski, Lublin 1989, kol. 1297–1298.
- Wiśniewski J., *Dekanat Miechowski*, Radom 1917.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Olkuskim, Mariówka* 1933.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Pińczowskim, Skalbmierskim i Wiślickim*, Mariówka 1927.
- Wolski J., *Konsekracja Kościoła Duchownego, Przez Najwyższego Dusz Ludzkich Biskupa y Pasterza Ducha Świętego Odprawiona, w święta świąteczne, przy poświęceniu dwóch kościołów, farnego i Ojców Reformatorów w Węgrowie, [...] roku Pańskiego 1711. [...] W Drukarni Warszawskiej OO. Scholarum Piarum, [post 12 VI 1711]*.
- W Sanktuarium Męki Pańskiej*, „Źródło” 2017, nr 15, s. 18–19.
- Zagórowski O., *Architekt Kacper Bażanka około 1680–1726*, „Biuletyn Historii Sztuki” 18 (1956), nr 1, s. 84–122.
- Zdanowski J., *Klasztor i kościół SS. Norbertanek w Imbramowicach*, Imbramowice 1952 [Rękopis w Archiwum Norbertanek w Imbramowicach.]
- Złotnicki M., *Port bezpieczny we łzach tonącej Ojczyzny. Najświętsza Maria w piękoszowskim obrazie nad człowiekiem wiszącą sprawiedliwość Boską krwawymi łzami oplakująca i na porcie bezpiecznym stawiająca, albo cuda obrazu piękoszowskiego, teraz powtórnie do druku podane, roku Pańskiego 1744. we*

Lwowie w drukarni Pawła Józefa Golczewskiego Jego K. Mości. uprzywilejowanego typografa.

Złotnicki M., *Skarb nieprzebrany. Klejnot nieoszacowany. Bogarodzica Panna Marya Matka Miłosierdzia. We wsi Piękoszowie w dobrach I. WW. Ichmościow PP. Tartow, w rezydencji pasterskiej. Przed samym wtargnieniem do Polski Szweda krwawemi łzami płacząca, wielkimi cudami wstawiona. A na większą u całego świata stymę. Przez niegodnego kapłana tamtego miejsca na on czas pasterza x. Mikołaja Złotnickiego archidiacona i officjara sandomirskiego, a w przeszłym roku z woli Boskiej a z osobliwej J. O. Xiążęcia Jmści. Konstantego Felicjana na Szaniawach Szaniawskiego łaski krakowskiego kanonika powiną w Druku ogłoszona publiką. [Częstochowa] w Drukarni Jasnej-Góry Częst. roku P. 1722.*